

Na razvalinah.

Glejte na skali graščino,
Starega časa spomin;
Žalostno gleda v dolino,
Milo na rož'ce ravnin.

(Arlič.)

Krasno vzpomladansko jutro je napočilo. Bleda luna je zahajala za daljnimi gorami, zlatoobrazno solnce je pomolilo na vzhodnej strani nebá svoje biserno lice izza kipečih, s krvavo-rudečim svitom pozlačenih vrhov gorskih orjakov, solnčni žarki so oblili probujajočo se vasico z zlatim rumenilom in jutranja rôsa se je lesketala v vseh mavričnih bojah po mladej travi. Lehkopére ptice pevke so se probudile v bližnjem gozdiču, in začelo se je žvrgoljenje, katero traja od ranega jutra do trde noči in iz poganjajoče pšenice se je dvigal skorjanec veselo ščekaléč pod sinje nebo.

Prijazno me je vabila mati priroda v svoje naročje. In kdo bi se protivil tem prijaznim, ljubkim klicem? Takój sklenem iti na bližnji hôlm in obiskati razvaline ondotnega starega gradu. Kmalu sem korakal po razvoženem kolovozu proti zelenemu gozdu, kateri mi je z oblažujočim hladom in okrepečevalno senco prijetno duhtel nasproti. Čez dobre pol ure sem bil vže pred grajskim ozidjem.

Grad se dviga na robu sive skalne stene, katera kaže le tù in tam kako zeleno liso z mahom porasteno. Okolo gradu je napeljan globok jarek, kateri je bil nekđaj, ko so še mogočni vitezi gospodovali v gradu, z vodo napolnen. A sedaj je malo ne popolnoma zasut z gruščem in kamenjem, katero se je nakrušilo od vže razpalega zidú. Temnozeleni smreke in vitke jelke so prirastle iz jarka, sivo-bradati, stoletni starci, hrasti in krivenčasti jávori kipé k višku k plavetnemu nebu kakor neme priče visoke starosti veličastne razvaline. Mesto vzdigljivega mostú je preko jarka položeno nekoliko hrastovih brun, po katerih sem prišel na grajsko dvorišče, katero je vže narava pomostila z velikimi pločami. Na njih se solnčijo nedolžni, okretni martinčki, ki pri vsakem najmanjšem šumu po bliskovo švigajo v svoja varna zavetišča. Sredi prostornega dvorišča se dviga grad sam: veliko, četverooglató poslopje s štirimi štrlečimi stolpi, katerim manjka strehe. Zeleni bršljan razpleta preko začrnelega in od dežja razpranega zidú svoje razrastke veselo se k višku pnóč. Skozi glavna vrata sem prišel na dolg, temán hodnik. Na obéh stranéh se vrsté obokane vitežke dvorane in druge sobe — a vse je prazno, vse mrtvo. Le sôve in čuki, kateri so se naselili v gradu, motijo s svojim groznim skovikanjem grobno tišino. Na koncu hodnika peljejo sedaj vže podrte stopnice v podzemeljske ječe, kamor še ni posijalo žarko solnce. Marsikak nedolžen, v težke verige uklenen jetnik je stokal tu po več let, in ljudje pravijo, da po noči tukaj „rado straši.“ S tega hodnika peljejo druge, na pólu podrte stopnice na stolpič, odkoder se odpré divoten razgled na vse strani. Na južnej strani hriba se razprostira nepregledna raván, po katerej vijó jednako srebrnim nitim ceste, reke in potoki. Iz ravnin se dvigajo mirne vasice, opasane z zelenim ovočnim drevjem, brstnimi travniki, rumenimi žitnimi polji in z dehtečimi gozdi.

Kolika razlika mej življenjem tam doli v ravnini in tù gori v razvalinah! Kakšna razlika je bila nekđaj in kakšna je sedaj! — Bili so časi, ko je stolovala

ohola gospoda v teh širnih prostorih, ko se je lesketalo vse v zlatu in v biserih. Dan za dnevom je donelo mej temnim grajskim ozidjem svetlo orožje gospôdi v zabavo. Mize so se šibile pod težo dragocenih jedil in pijač. Bilo je tako življenje ne le grajsko, temveč tudi rajsko!

A tam doli v ravnini je ondaj vzdihoval ubogi kmet pod težo silnih bremen, ki so tlačila njegove oslabele rame. Moral je žrtovati vse svoje moči mogočnej grajskej gospôdi. Bil je pravi rob, ki je siromašno preživel sebe in svojo družinico z žulji svojih rok. Kar je porajala zemlja, moral je dajati svojemu gospodu, ki se je brezskrbno košatil tù gori v gradu, in on sam je dobival le drobtinice, ki so padale od obilo obložene grajske mize. A prihrul je leto za letom divji Turčin in mu poteptal in uničil še to malenkost, katera mu je preostajala. Gospôda se je pozapirala v močno utrjene gradove, do katerih ni imela moči sovražna roka, ubogi kmet pa se je moral braniti na življenje in smrt. Prelival je kri za sveto vero in mili dom. To so bili res žalostni časi! Dà, bili so, a ni jih več!

Kakó je pa sedàj? Kakó je v gradu in kako v ravnini?

Kje shodišča, kje morišča?

Kje orožja tvoj'ga šum?

Kje strelišča, kje stražišča?

Kje ukanje tvojih trum?

(Holzapfel.)

Kje je sedàj mogočna gospôda? Ni je več! Mesto oholih dvorjanov gospodinjijo v grajskih podrtinah debeloglave sôve in mršave kanje. In po osojnih hodiščih, kjer se je nekdam šetala oblastna gospá, solnči se sedàj gnjusna golâzen in prhuta nočni netopir. Mesto rožljanja bojnega orožja pa odmeva mej zidovi mrtvaško ječanje ponočnega skovíka. Ta razpali grad nam je živa slika svetne minljivosti, ki kliče pretresljivo v dolino poznim rodovom: Takó mine slava svetá!

In tam doli v prijaznej ravnini, kjer je divjal nekdam siloviti Turek, in kjer je ječal ubogi kmet, tam živi sedàj imovit poljedelec v krogu svoje obitelji v sreči in zadovoljnosti. Pridno obdeluje plodovito zemljo, in mati narava mu povrača ti-sočero njegov trud.

Kakó različni so torej spomini, ki so se mi porajali na razvalinah nekdanjega slavnega gradú! Utopljen v davne, bajne čase sem stopal zopet po razvalinah nizdolu. Prišedši do velikanskih, grajskih vrat, ozrl sem se še jedenkrat po gorostasnih teh zidinah in obokih, katere glóje vže stoletjá časa ostri zob. Znova so me zazibale bujne sanje o nekdanjej grajskej slavi. Korakajoč proti dómu nizdolu nisem se več radoval nad cvetočo naravo, nego premišljeval sem le tó, kar sem videl.

Bogomil.

